

Cesta k pádu prvního tajemníka ÚV KSČ: případ Antonína Novotného

Bc. Kristina Broučková

Oponentský posudek diplomové práce

Kristina Broučková předložila diplomovou práci, jejíž koncepce je dobře promyšlená a založená na dlouhodobé a kvalitní přípravě. To jsou také hlavní přednosti celého textu. Naopak nejvýraznějším problémem není ani tak obsažen v textu samotném, jako v přístupu autorky a v jejím vědomí smyslu práce. Téma vývoje a strukturace vládnoucích elit v době socialistického Československa 60. let je relativně frekventované a stahuje na sebe z mnoha příčin širokou pozornost badatelů různých oborných zaměření. Samotná autorka svoji práci na tématu nicméně vnímá jako zaplňování bílých míst na mapě české, československé historie. (Cílem diplomové práce je tak v tomto ohledu zaplnit ještě stále poněkud „bílé místo“ československé historiografie. – s. 11) Nepomíjí přitom klíčové práce Karla Kaplana (ostatně z nich v průběhu textu často cituje), jen se vůči nim snaží poněkud nešťastně vymezit. Onen ohled, v němž má být bílé místo zaplněno je vztažen k výčtu archivních zdrojů, které autorka k práci shromáždila. Sama tato skutečnost je nepochybně hodna ocenění, archivní badatelská práce by s ohledem na téma skutečně měla být podstatnou a takřka nezbytnou součástí heuristiky. Pokud ale tato argumentace vyznívá tak, že především jmenovaný Karel Kaplan pracoval s jinými či nedostatečnými zdroji tohoto typu, pak slova o doplnění bílého místa znamenají, že autorka spoléhá na materiály, které rozkryjí zcela nové skutečnosti, anebo je jinak čte - což by musela prokázat. K tomu ale v průběhu textu nedojde. Je pochopitelně riskantní polemizovat s komplexní fundamentální prací. Broučková se do tohoto vymezení pouští, avšak ve skutečnosti nikoli s výbavou nových zdrojů, překonávajících zastaralé poznání, ale na základě odlišného přístupu. Podle ní Kaplan reprezentuje překonanou metodologii, která už samotným přístupem k výzkumu dějiny východního bloku, jehož systém paušalizovala hodnototvorným pojmem totalitarismu, omezila své možnosti. („dosavadní roztržičnost teorií a konceptů totalitarismu vyvozovaných z představ o totalitární realitě, nebo na ni aplikovaných, až na výjimky vylučovaly, nebo nepočítaly s možností, že by dané režimy disponovaly vnitřní vývojovou dynamikou“, s. 12) Oproti tomu autorka preferuje přístup zejména anglosaských autorů (H. G. Skilling, A. Brown ad.), když rozebírá, strukturuje a charakterizuje teoretický rámec pluralismu. Vnímá jej jako disponibilnější pro výzkum dané doby a společnosti, neboť spatřuje v socialistických státech a společnostech „namísto očekávané homogenity, existenci různorodých skupin s různorodými zájmy“ (s. 13). A z pohledu této své metodologické preference hovoří o své práci jako o průkopnické, která zaplňuje bílá místa.

Přístup pluralistického konceptu je pro výzkum daného období a jeho elitních špiček nesporně zajímavý a nosný, navíc vhodně aplikované, jednotné teoretické východisko může být pro jakékoli téma jen užitečné, přesto bych chtěl zdůraznit jednu podstatnou okolnost. Mám za to, že je třeba se ohradit proti charakteristice výsledku prací předešlých generací badatelů - byť bychom jejich přístup vnímali jako zastaralý a překonaný, nezanechává za sebou bílá místa, ale „jen“ jiný pohled na zkoumanou realitu. Pokud mohu parafrázovat alternování teoretických východisek, bylo by dobře abychom nehledali absolutní (totální) pravdu v tom či

onom vidění či přístupu, ale abychom respektovali pluralitu odlišných přístupů, respektovali je v jejich různosti a přejímali, co přínosného jsou schopny shromáždit a prokázat.

Jak uvedeno, autorka přistoupila k práci nad textem na základě velice kvalitní heuristické přípravy, která zahrnuje nejen primární dobovou literaturu a širokou odbornou literaturu sekundární, ale též pramenný výzkum. Ten zaměřila najmě na materiály odpovídající jejímu vnímání rozvoje systému. Po základních popisech fungování mocenského mechanismu (s přihlédnutím k roli A. Novotného) a jejich srovnání s modelem sovětským, tak autorka strukturuje Novotného životní a politické působení v tematizovaných vazbách, které dále posouvají vidění role vrcholného reprezentanta dobového establishmentu (ekonomická reforma, spisovatelé, Slovensko). Právě tyto tematizované vazby hospodářského, intelektuálního, resp. regionálního zaměření umožňují autorce uplatnit živou a přesvědčivou konfrontaci mezi strnulostí struktury (politických) elit a dynamikou fungování společnosti. Obdobný přístup i proto Broučková aplikuje ve dvou funkčních variacích – ve vztahu k A. Novotnému v pozici generálního tajemníka strany a v pozici prezidenta.

Další důležitou sledovanou linií je návaznost modelu československých politických elit na sovětský. Sledování této rozšířené optiky klade na autorku pochopitelně další nároky. Nicméně jejich zvládnutí dále posiluje pozitivní vyznění práce. Broučková si je vědoma autority, kterou Novotný čerpal z krytí a podpory ze strany Moskvy (Chruščova). Dobře proto postihuje i opačný efekt, odvolání N. Chruščova z čela UV KSSS na podzim 1964 představuje v její koncepci a hodnocení pozice A. Novotného významný, byť nikoli jediný, faktor, který stojí v pozadí pádu kariéry československého vůdčího představitele KSČ.

Přes výše uvedené výhrady svoji koncepci autorka důsledně uplatňuje napříč celou prací a skutečně se jí daří dosáhnout žádoucího efektu plastického popisu role a politického charakteru Antonína Novotného a díky tomu zaujmout i silná vlastní hodnotící stanoviska. („Představa o existenci jakési Novotného „osobní diktatury“ se však zdá být poněkud nadsazená. V otázce kádrové politiky byla sice jeho autorita nesporná, ale u ní také v tuto chvíli i jeho „osobní diktatura“ končila ... A přestože se mohl první tajemník ve stranickém vedení a aparátu cítit poměrně jistě, obklopený „svými lidmi“, intelektuální veřejnost, zejména ta slovenská, o jeho stabilitě ve funkci vždy přesvědčena nebyla.“ S. 75)

Předložená práce je uceleným a důkladně promyšleným zpracováním dané problematiky, které dokládá připravenost autorky k další analytické práci.

Vzhledem k těmto hodnocením doporučuji práci postoupit k obhajobě s navrženým hodnocením výborně.

V Hýskově 29. srpna 2021

Posudek vypracoval:

Prof. Mgr. Vratislav Doubek, Dr.